

Istenünk áldása nyugodjék meg e szent hajlékon és e gyülekezeten. Isten áldása legyen egyházunk hitet ébresztő, békességet és szeretetet árasztó, tiszta evangéliumot hirdető szolgálatán. Titeket is, kedves ifjú lelkesztestvéreim, kísérjen családtagjaitokkal, szeretteitekkel és e gyülekezet tagjaival együtt Isten szent áldása. Ámen*.

DR. DONALD SZÁNTHÓ HARRINGTON

MIKOR JÖN EL A MESSIÁS?

Lk 17, 20—21

Néhány évvel ezelőtt, miközben a Messiás fogalmáról prédikáltam templomunkban, beszéd közben a gyülekezet tagjai közül egy öreg ember állt fel. Hosszú, fehér haja volt, mely úgy sugárzott szét a fején, mintha elektromos árammal lett volna telítve, és szemében vad félelem lángolt. Lassan, akárcsak egy buzogány, felemelkedett helyéről; aztán nagyon határozottan kilépett a padból és végigment a templom hajóján a szószék felé. Én tovább prédikáltam, de szememet rajta tartottam. Feljött a szószék lépcsőjén, pátriárkai és egyben fenyegető arckifejezéssel. Amikor már csak egy lépésnyire volt tőlem, meg kellett állnom és szólanom kellett hozzá. Mielőtt azonban egyetlen szót is mondhattam volna, ő szólalt meg lelkes hangon: „Rendben van; íme, itt vagyok! a Messiás!” Nem maradt idő gondolkozásra, de ez a felelet villant át agyamon: „Még nem!” szóltam hangosan feléje, „még nem!” „Oh” szólt ő, arca mély érdeklődést árult el: „Még nem? Még nem!” Ekkor, mint aki teljesen elégedett a helyzettel, megfordult, és lassan visszament helyére.

Feleletem ma reggel e kérdésre: „Mikor jön el a Messiás?“, némi-
leg annak a különös eseménynek a nyomait követi, melyet éppen most meséltem el. Úgy vélem, hogy az, akit mi Messiásnak tartunk és nevezünk, máris eljött, sokszor, sok helyen és sokféle formában, számos különböző név alatt, de mi emberek még sohasem voltunk készek a fogadására. Nem értettük meg üzenetét. Gyorsan ezt feleltük: „Még nem. Még nem!”

Tekintsünk végig a Messiás érdekes fogalmának fejlődésén és azon-
kon az eltérő jelentéseken, amelyek a különböző időkben ahhoz kapcsolo-
ldtak.

A „Messiás” szó „Fölkent”-et jelent, az „Úr Fölkentjét”. Fölkentni azt jelentette, hogy elnyerjük Isten áldását, melyet illatos olajnak a fejre öntése kísért, úgy, hogy a Fölkent ezáltal Isten küldöttjévé, Isten eszközüvé válik.

A judaizmus hajnalán a fölkenetést az uralkodó királyoknál alkal-
mazták és isteni tekintélyük jelének tekintették. A Messiás eljövetele,
egy bölcs és jóakarátú vezetés iránti sóvárgás mint elemi emberi vágya-

* Elhangzott a Marosvásárhelyen, 1976. dec. 4—5 napjain tartott Zsinati Főtanács alkalmából.

kozás jelentkezett. Nagy vezetők, gyakran éppen katonai vezérek voltak a legkorábbi messiások.

Ez a várakozás azonban nem volt egységes. Némelyek olyan vezér után áhítoztak, akibe reménységüket és bizalmukat helyezhették, akire életüket és jövődjüket rábízhatták. Mások minden vezért gyanakvással fogadtak, mint aki eltapossa előjogaikat; ezért szembe kell vele szállani, ellen kell őt őrizni és csak fenntartással követni.

A történelem és az emberi tapasztalat bizonyítja, hogy mindkét magatartásnak van értelme. Semmit sem tehetünk vezérek nélkül, ha egy látomás megvalósítására közös nevezőre akarjuk hozni erőfeszítéseinket, bár minden vezér megrontható és éppen tekintélyük és helyzetük következményeként kísértéseknek vannak kitéve. Ezért a legrégebb időktől kezdve vágyakozott az ember a megronthatatlan megmentő vezér után, aki őt belső és külső bajaitól és minden kínjától megszabadítja.

Ezt a kérdést, legegyszerűbben, az Ótestamentumban, Sámuel első könyve 8. és 9. részének az elején találhatjuk meg.

„Összegyűltek azért Izrael vénei és elmentek Sámuelhez Rámába. Ezt mondták neki: te már megöregedtél, fiaid pedig nem a te utaidon járnak. Tégy valakit királyunkká, hogy ő bíraskodjék fölöttünk, ahogyan az minden népnél szokás.“

„Sámuel azonban rosszallotta, hogy ezt mondják: adj nekünk királyt, hogy bíraskodjék fölöttünk! És imádkozott Sámuel az Úrhoz. Az Úr pedig ezt mondta Sámuelnek: Hallgass a nép szavára mindenben... de szigorúan figyelmeztess őket... hogy mi lesz a király joga, aki uralkodni fog felettük.“

„Ekkor Sámuel elmondta az Úr minden szavát a népnek, amely királyt kért tőle. Ez lesz a királynak joga — mondta —, aki uralkodni fog fölöttetek: fiaitokat elveszi, harci kocsijaihoz meg lovasaihoz osztja be őket, és futnak harci kocsija előtt. Parancsnokká teszi őket ezer ember felett és parancsnokká ötven ember felett. Velük szántatja földjét és velük végezteti aratását, velük készítteti hadifelszerelését és a harci kocsik felszerelését. Leányaitokat is elveszi kenőcskészítőknek, szakácsnőknek és sütőknek, legjobb szántóföldjeiteket, szőlőiteket és olajfa-kertjeiteket elveszi és hivatalnokainak adja. Vetéseitekből és szőlőitekből tizedet szed és udvari embereinek meg hivatalnokainak adja. Szolgáitokat és szolgálóitokat, legszebb marháitokat, még szamaraitokat is elveszi és a maga munkáját végezteti velük. Nyájaitokból tizedet szed, ti pedig a szolgálói lesztek. Akkor majd panaszkodtok királyotok miatt, akit magatoknak választottatok, de akkor már nem válaszol az Úr.“

„A nép azonban nem akart Sámuel szavára hallgatni, hanem ezt mondták neki: mégis legyen királyunk! Olyanok akarunk lenni, mint minden más nép: királyunk bíraskodjék fölöttünk, ő vonuljon előttünk és vezesse harcainkat! Sámuel végighallgatta a nép beszédét, és elmondta az Úrnak. Az Úr pedig így felelt Sámuelnek: Hallgass a szavukra, és válassz nekik királyt...“

„Volt egy benjámini származású tehetős ember... Volt neki egy Saul nevű fia, szép ifjú. Nem volt nála szebb Izrael fiai között; egy fejjel magasabb volt az egész népnél... Amikor Sámuel meglátta Sault, ezt mondta neki az Úr: Ez az az ember, akiről azt mondtam neked, hogy ő fog uralkodni népemen...“

„Ekkor fogta Sámuel az olajos korsót, öntött belőle Saul fejére, megcsókolta, és ezt mondta: Nem kent-e fel téged az Úr, hogy király légy az ő népe, Izrael felett? Uralkodni fogsz az Úr népe felett s megszabadítod őket a környező ellenségek kezétől.“

Sok király következett Izraelben Saul után. Az első utána Dávid volt, majd Salamon. Valamennyien azt tartották magukról, hogy ők Jáhvé föl-kentjei, Messiások! Viszont valamennyien esendő emberi lények voltak kísértéseknek kitéve, romlottak a kezükbe helyezett hatalom miatt, annyira, hogy a nép az igaztalan és kizsákmányoló terhek alatt nyögött. Még a Makkabeusok házából valókról is kezdeti győzelmeik és igazságos vezetésük ellenére végül is sokan azt tartották, hogy gonosz útra tértek, amiért végső fokon el kellett bukniok. Megmaradt azonban a reménység, hogy egy napon a megronthatatlan király, aki valóban igazságos, a Messias meg fog jelenni és meg fogja valósítani az igazság korszakát a földön.

Ézsaiás próféta korától kezdve azonban állandóan létezett egy másik irányzat is a sokrétű messiási hagyományban. Teljes virágzásban mutatkozik ez abban az irodalomban, amely a zsidó nép fogságból való hazatérése után jelentkezik.

E hagyomány szerint a Messias nem lesz nagy és győzelmes király, aki hatalmas fehér lován seregei élén lovagol, legyőzve mindazokat, akik szembeszálltak vele. A Messias inkább a győzelem után áhítózó nép Szenvedő Szolgája lesz, aki nemes példájának átalakító erejével hódítja meg ellenségei szívét, és legyőzi azt a törekvésüket, hogy kizsákmányoljanak és leigázzanak másokat. Önfeláldozásával szerzi meg híveit, feláldozva mások bűneiért saját életét.

Ennek a Messiasnak az ösképe Juda, Jákob (Izrael) tizenkét fiának egyike, a zsidó nemzet igazi megalapítója. A teremtésről írott könyvben, a József és fivérei történetében olvashatunk arról, hogy József, aki a fáraó kormányzója lesz egész Egyiptomban, hogyan bünteti fivéreit azért, hogy sok évvel azelőtt őt rabszolgának adták el. József odaveteti velük Benjámint, apjuk kedvencét és felesége, Ráchel egyetlen életben maradt fiát Egyiptomba, cserébe gabonát ígérve neki. Aztán elrejtí elzűst serlegét a Benjámin zsákjába, és közönséges lopás vádjával valamennyi fivérét elfogatja. Rájuk kiált és durván bánik velük, — ők pedig nem is sejtik, hogy a kormányzó nem más, mint elveszettnek hitt fivérük. József végül kényszeríti őket, hogy térjenek haza Benjámin nélkül. Atyjuk, Jákob azonban megmondta nekik, hogy ha bármi történik is Benjáminnal, jobb lesz, ha haza sem térnek. E pontnál a történet zsákutcába ér. A fivérek nem vihetik magukkal Benjámint, nélküle viszont nem indulhatnak haza. József is kényszerhelyzetbe kerül, mert valójában nem pusztíthatja el fivéreit, bár az egész egyiptomi udvar előtt rágalmazta meg őket.

Ebben a válságos helyzetben Juda, az egyik fivér előáll és felkínálja magát Benjámin helyett: „Jóltevő urunk, ha e fiú, aki apám kedvence, nem tér haza, apám a bánattól meghal. Ezért kérlek, fogadj el engem helyette. Tégy tetszésed szerint velem, tégy rabszolgáddá, öless meg engem, de engedd e fiút hazatérni.“

Ez az önzetlen megnyilatkozás megrázza Józsefet, sírva fakad és kirohan a díszes fogadóteremből. Majd visszatér, és feltárja igazi kilétét fivérei előtt: „József vagyok, a testvéretek.“

A teremtésről írott könyv végén az idős Jákob halálos ágyán megmondja, hogy a nagy királyok, Dávid, Salamon és végső fokon a Messiás a Juda törzséből fognak születni. Ez aztán része lesz a prófétai hagyománynak. Amikor pedig a kereszténység megjelenik, az a Messiásról szóló jövendölés hangzik, hogy neki a Juda törzséből kell születnie.

A Messiásnak ez a kettős képe a legvilágosabban Ézsaiás próféciájában van ábrázolva és drámailag páratlanul szépen megelevenítve Händel zeneművében. A bibliai Ézsaiás könyve ténylegesen legalább két prófétát képvisel, egy korábbi és egy későbbi, és a kétféle felfogást összekeveri. Különös módon Händel beállítása sokakat arra a hitre vezetett, hogy ez keresztény felfogás, holott a megfogalmazás teljesen ótestamentumi és legkevesebb hatszáz évvel Jézus fellépése előtt íródott. Hallgassuk meg hát Ézsaiás szövegének válogatott részeit:

„A nép, amely sötétségben jár, nagy világosságot lát. A halál árnyékában lakókra világosság ragyog . . .“

„Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos, Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme. Uralma növekedésének és a békének nem lesz vége Dávid trónján és országában, mert megerősíti és megszilárdítja törvénnyel és igazsággal mostantól fogva mindörökké. A Seregek Urának féltő szeretete viszi véghez ezt“ (Ézs 9).

„Vesszőszál hajt ki Isai törzsökéről, hajtás sarjad gyökereiről. Az Úr lelke nyugszik rajta, a bölcsesség és értelem lelke, a tanács és erő lelke, az Úr ismeretének és félelmének lelke. Az Úr félelmében lesz a gyönyörűsége . . .“

„Igazság lesz derekának öve, csipőjének öve pedig a húség. Akkor majd a farkas a báránnyal lakik, a párdúc a gödölyével hever, a borjú, az orozslán és a hizott marha együtt lesznek és egy kis fiú terelgeti őket . . . Nem árt és nem pusztít szent hegyemen senki, mert tele lesz a föld az Úr ismeretével, ahogyan a tengert víz borítja“ (Ézs 11).

„Örülni fog a pusztaság a szomszéd föld, vigad a pusztaság és kivirágzik rajta a nárcisz. Virágba borul és vigad, vígan örvendezik . . .“

„Akkor kinyílnak a vakok szemei, és megnyílnak a süketek fülei. Szökellni fog a sánta, mint a szarvas, és ujjong a néma nyelve. Mert víz fakad a pusztaságban, és patakok erednek a pusztában . . . Jól megépített út lesz, amelyet szent útnak hívnak . . . Amikor visszatérnek, akiket az Úr kiváltott, ujjongva vonulnak a Sionra, örök öröm lesz az arcukon, vígság, öröm vár rájuk, eltűnik a gyötrelém és a sóhajtás“ (Ézs 35).

„Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet! — mondja Istenetek. Szóljatok Jeruzsálem szívéhez, és hirdessétek neki, hogy letelt rabsága, megbűnhődött bűnéért, hiszen kétszeresen sújtotta az Úr keze minden vétkeéért. Egy hang kiált: építsetek utat a pusztában az Úrnak! készíttetek egyenes utat a kietlenben Istenünknek. Emelkedjék fel minden völgy, sülljedjen le minden hegy és halom, legyen az egyenetlen egyenessé és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember gyaránt. Az Úr mondja ezt.“

„Mint pásztor úgy legelteti nyáját, karjára gyűjti a bárányokat, ölebe veszi őket, az anyajuhokat szelíden terelgeti“ (Ézs 40).

„Mily szép, ha feltűnik a hegyeken az örömhírt hozó lába! Békeséget hirdet, örömhírt hoz, szabadulást hirdet. Azt mondja Sionnak: Istened uralkodik!“ (Ézs 52).

FigyeljeteK fel a hangulat változására.

„Ki hitte volna, amit hallottunk, ki előtt volt nyilvánvaló az Úr hatalma? Mint vesszőszál sarjadt ki előttünk, mint gyökér a szikkadt földből. Nem volt neki szép alakja, amiben gyönyörködhattunk volna. Megvetett volt, emberektől elhagyatott, fájdalmak férfia, betegség ismerője. Eltakartuk arcunkat előle, megvetett volt, nem törődünk vele.“

„Pedig a mi betegségeinket viselte, a mi fájdalmainkat hordozta. Mi meg azt gondoltuk, hogy Isten csapása sújtotta és kínoztá. Pedig a mi vétkeink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze. Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen, az ő sebei árán gyógyultunk meg. Mindnyájan tévelyegtünk, mint a juhok, mindenki a maga útját járta. De az Úr őt sújtotta mindnyájunk bűnéért. Amikor kínozták, alázatos maradt, száját sem nyitotta ki. Mint a bárány, ha vágóhídra viszik, vagy mint a juh, mely némán túri, hogy nyírják, ő sem nyitotta ki száját. Fogság és ítélet nélkül hurcolták el, de kortársai között ki törődött azzal, hogy amikor kiirtják a földön élők közül, népe vétke miatt éri a büntetés? A bűnösök közt adtak sírt neki, a gonoszok közé jutott halála után, bár nem követett el gonoszságot, és nem beszélt álnokul.“

„Az Úr akarata volt az, hogy betegség törje össze. De ha fel is áldozta magát jóvátételül, mégis meglátja utódait és sokáig él. Igaz szolgám sokakat tesz igazzá ismeretével és ő hordozza bűneinket. Ezért a nagyok között adok neki részt, a hatalmasokkal együtt részesül zsákmányban, hiszen önként ment a halálba, hagyta, hogy a bűnösök közé sorolják, pedig sokak vétkét vállalta magára és közbenjárt a bűnösökért“ (Ézs 53).

A Messiás Szenvedő Szolganak ez a képe különösen kedvelt volt nagy szenvedések, vajúdasok, elnyomások és reménytelenségek idején.

Sokan hitték, hogy a Szenvedő Szolga az egész zsidó népért van, aiktól azt kívánta Isten, hogy szent nép legyenek, az igazság eszményképei.

De hát lehet-e igaz egy egész nép? Sokan azt vélik, hogy nem. Kell hát lennie az igazak egy megmentő maradékanak, a kiválóak egy kis csoportjának, akik saját élő példájuk és önfeláldozásuk árán megmentik a többieket.

Mások, különösen amikor a makkabeusi kor már elmúlt, azt várták, hogy egy szent fogja megmenteni a maradékot, az isteni Megváltó, Isten Messiása, az Isten és az Ember Fia, aki eljön az égből, akit elutasítanak és keresztre feszítenek, de ő feltámad a mennyben és elhozza az Istenországát.

Kegyetlen elnyomás idején, az i.e. első században apokaliptikus áramlat hatotta át az egész zsidó és közel-keleti világot. „Az idők végét“ várták minden pillanatban, és sokan vonultak el a pusztaság kolostori magányába, hogy a Messiás eljövetelére, mely szerintük az idők végét hozza, felkészüljenek. A történelem véget ér, és az igazakra dicsőség vár. Ebben az apokaliptikus hangulatban a különböző árnyalatú messiási várakozások mind előtérbe kerültek.

Valójában természetesen mindazok, akik akár a földi, akár a mennyi Messiást várták, végül valamennyien csalódtak. A földi hódító, aki egyúttal maga a tiszta igazságosság, sohasem jelent meg. A mennyi Messias sem jött vissza a földre, magával hozva az Istenországát. Sok évszázadon át a keresztényi Messias-várók várták Jézus bármikor bekövetkező visszajövetelét, hódító angyalok seregeivel. De amint az apokalip-

tikus hangulat fokozatosan elenyészett, úgy halványult el a várakozás is, és végső fokon a Messiás országa áthelyeződött egy másik világba, egy másik életbe, miután ez a földi élet befejeződött. E felfogás szerint a mai ortodox keresztény álláspont ez: a Messiás eljött, keresztre feszítették, meghalt és eltemették; feltámadott, ül az Isten jobbján, ahol ítélt elevenek és holtak felett. Valójában nem várják, hogy még egyszer megjelenjen a földön.

Vannak természetesen ún. fundamentalista keresztény szekták, amelyek sikeresen idézik fel az apokaliptikus hangulatot, megjósolva a világ végét a mi korunkban és felhíva mindenki figyelmét, hogy legyen készen erre.

De jól jegyezzük meg: jóslatuk hitelessége az atom útján való megsemmisülésen alapszik, amely veszély nem Istentől, hanem embertől származik — ami elég fontos különbség! Világunk vége eljöhet, de ha eljön, nem az Isten tette, hanem a mi tettünk lesz, és bármilyen reménység a messiási megváltást illetően teljes mértékben illuzórikus marad.

De, Kedves Atyámfiai, Testvéreim, hadd mutassak rá arra, hogy már a kezdet kezdetén volt egy olyan messiási felfogás, amely józan is és üdvöt hozó is — az a fogalom, amelyet Jákób fia, Juda képvisel, amikor Benjámín és fivérei szabadságért felajánlja a saját életét. Ez az Isten Szenvedő Szolgájának hatalmát hangsúlyozza. A Messiás az a valaki, aki annyira szeret, mint maga az Isten, aki pedig maga az egyetemes szeretet valósága. Ő az, aki, kivéve lényéből minden félelmet, úgy tudja azonosítani saját sorsát és jövődjét minden emberrel, hogy — ha sor kerül reá — örömmel teszi le életét érettük.

„Az Isten szeretet“, mondja János apostol, „és aki a szeretetben marad, az az Istenben marad és az Isten is öbenne... Egy ember szeretete sem lehet nagyobb annál, minthogy életét adja embertársáért.“

Atyámfiai, Testvéreim, életmentő erő van az ilyen szeretetben, az ilyen életben. Bárhol jelentkezék, az embereket magával ragadja és jobbak lesznek általa. Hatása érintkezés útján terjed, és példája fokozatosan megneemesíti azokat, akik őket magukba fogadják.

Valószínű, hogy Jézus is ezt értette, amikor követőinek, akik megkérdezték, hogy mikor jön el az Istenországa, így felelt: „Az Istenországa nem úgy jön el, hogy az ember azt előre kiszámíthatná. Azt sem mondják: íme, itt, vagy íme, ott van. Mert az Istenországa már közöttetek van“ és észrevétlenül valósul meg közöttetek. „Szeressétek egymást, ahogyan én szeretlek titeket“, és nem kell keresnetek az Istenországot és nem kell várnotok a Messiást. Az Istenországa már közöttetek van, és ti magatok lesztek a Messiás!

Ez tehát az, kedves Atyámfiai, ami szerintem azt mutatja, hogy a Messiás, a szeretet királya valóban eljött — sokszor, nagyon sokszor erre a földre, a régi korok Judeájába Ézsaiás személyében, az esszénusok igazság-tanítója személyében, Jézusban, Szent Ferencben, Buddha és Laotse személyében és a mi saját időnkben olyan embereken mint Dante, Schweitzer és Martin Luther King; mindazokban, akik a szeretetet tették mindenekfölöttvalóvá saját életükben. A Messiás eljött és itt van mint lehetőség minden egyes emberben, mi közöttünk, itt, ebben a templomban, ebben a pillanatban. Csupáncsak meg kell tanulnunk szeretni felebarátainkat, akik között ott vannak ellenségeink is, mint önmagunkat, ahhoz, hogy az ő jelenlétét és megváltó erejét tudomásul vegyük.

Csak a saját életünkben kell őt megvalósítanunk, és ezzel szolgáljuk saját társadalmunk megmentésének folyamatát. Előbb azonban le kell küzdenünk a félelmetes, önző ösztönöket, amelyek még mindig bennünk vannak és így szólnak: „Még nem! Még Nem!”

Keresztelő Jánosnak még mindig igaza van: „Betelt az idő és egészen közel van már az Istenországa.” Csak a mi felismerésünk szükséges, önmagunk felsőbbrendűsége, hogy valóban megjelenjék. Valamennyien lehetséges Messiasok, mire várunk még?!

Korunk gyötrődik; rohanásában és recsegésében, szükségeiben és mohóságában valahogyan elveszett a szeretet, pedig csak a szeretet menthet meg minket.

Eszembe jut Samuel Bechet *Endgame* (Játék vége) című színdarabjának a zárójelenete, amelyet a Broadwayn mutattak be néhány évvel ezelőtt. A főszereplő egy rút, eltorzult emberi lény, meggörbült testtel és fanatikus arccal, toloszékben játssza szerepét, aki a ma béna emberiségét képviseli. Őseit szemetesládában tartja, korunk múlt iránti megvétségére utalva. A darab legvégén toloszékével nekirohan a színpad szélének, mintha saját magát toloszékéstől együtt a nézők közé akarná kilökní; a kerekék csikorognak, csúszva fékeznek, pontosan a színpad felémelt peremén. Eltorzult arccal és dühös haraggal a hallgatóság felé kiált: „Ki innen!”; aztán könnyek folynak végig sápadt arcán, és könnyörögve folytatja: „és szeressétek egymást!”

Ez az, amire mi várunk, Kedves Atyámfiai. Ez az, aminek el kell jönnie. Úgy legyen. Ámen.*

SZÉKELY LÁSZLÓ

A SORVADT KEZŰ EMBER

Mk 3, 1—5

A farizeusok társadalmában élt a sorvadt kezű ember. A rideg farizeusi szívek szeretni, szánni, segíteni nem akartak és nem tudtak. Az ő világuk az önzés, a kimélet nélküli anyagiasság, góg és hatalom világa volt. Számukra nem a szeretet volt a törvény, hanem a Törvény szerint szerettek. Nem ismerték az irgalmasságot, csak az ítéletet, nem gyakorolták a jóságot, csak a Tálíó bosszúját.

A sorvadt kezű ember ismerte ezt a világot, hiszen gyermekkora óta, árván és magárahagyottan, a zsinagógák lépcsőjén koldult, nap mint nap várva, nem a gyógyulást, hanem az alamizsnát. Ép kezét hiába nyújtotta szeretetért a világba, csak a közöny, az ismeretlenség, a magárahagyatottság jutott neki osztályrészül és egy-egy darab kolduskenyér. Évtizedeken át haladtak el mellette a fényes ruhájú imádkozók, s ő foszlott koldusrongyokba takarta fázó testét és didergő lelkét. A zsinagógákban

* Elhangzott 1977. január 23-án a kolozsvár-napocai templomban tartott istentiszteleten. Fordította dr. Lőrinczi Mihály.